

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

Helleaaltojen vaikutuksen terveyteen ja yhteiskunnan toimintakykyyn on kuvattu varsin kattavasti.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

Toimintasuunnitelman tavoitteet ovat tärkeitä ja kannatettavia. Toimenpiteissä olisi hyvä korostaa pitkän aikavälin sopeutumistoimia, joilla voidaan samanaikaisesti ehkäistä laajemminkin ilmastonmuutoksen haitallisia vaikutuksia (tulvien ehkäisy, lämpösaarekeilmiön lieventäminen).

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

Riskiryhmiin kuuluvat ikääntyneiden, pikkulapsien, raskaana olevien ja erilaisia perussairauksia omaavien lisäksi ihmisryhmiä, jotka ovat muutoinkin haavoittuvassa asemassa (asunnottomat, työttömät, vieraskieliset ja alueelle hiljattain muuttaneet, ympärivuorokautisesta hoivasta riippuvaiset ja liikuntarajoitteiset henkilöt, jopa vuokra-asuminen voi altistaa helteen terveyshaitoille).

Helteiden pitkittyessä on joissain kaupungeissa jo ollut käytössä ns. viilentymiskeskuksia. Jotta palvelu saavuttaisi erityisesti riskiryhmät ja muutoin helteestä eniten kärsivät (haavoittuvat) ihmisryhmät, tarvitaan hyvinvointialueiden ja kuntien saumatonta yhteistyötä.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

Alue- ja paikallistasolla helteisiin varaudutaan osana ilmastonmuutokseen sopeutumista. Pitkän aikavälin toimet liittyvät usein kaupunkirakenteeseen sekä vanhaan rakennuskantaan. Ikääntyneiden ja monien haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien suojaaminen helteen terveyshaitoilta painottuu sosiaali- ja terveydenhuollon sektorille. Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä ja varautumisen yhteensovittamista esim. alueellisissa yhteistyöryhmissä tulisi edelleen

vahvistaa. Erityisesti asumiseen liittyvät palvelut vaativat nykyistä selkeämpää toimintasuunnitelmaa sekä eri vastuutahojen määrittelyä hellekausiin liittyvien terveyshaittojen vähentämiseksi.

5 Hellevaroitussjärjestelmä

Pelkkä varoitussjärjestelmän kehittäminen ei riitä parantamaan kuntien ja muiden toimijoiden valmiutta helteisiin. Hellevaroitussjärjestelmään tulisi liittää mukaan toimintaohjeet eri viranomaisille, toimijoille ja kohderyhmille. LUOVA- varoitussjärjestelmän laajentaminen kuntien ympäristöterveydenhuoltoon sekä sote-alan toimijoille, on kannatettava ehdotus. Järjestelmän piiriin tulisi ottaa myös pelastusviranomaiset.

6 Viestintä

Kuntaliitto kannattaa kansallista viestintäsuunnitelmaa, sekä viestintään liittyvää materiaalipankkia. Materiaalipankissa tulee huomioida mm. kuumuuteen liittyvät tilanteet sekä eri kohderyhmät. Konkreettiset ohjeet (esim. toimintakortti-muodossa) eri viranomaisille ja kohderyhmille tehostaisivat viestintää.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

Hellekausiin varautuminen on tärkeä osa-alue ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Monet toimenpiteistä toteutetaan alue- ja paikallistasolla. Helteen terveyshaittojen ehkäisy osana alueellista riskiarviointia edesauttaa sisällyttämään helteisiin varautumisen paremmin osaksi kuntien valmiussuunnitelmia. Pääpaino tulee olla riskiryhmien ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien suojaamisessa. Jossain tapauksissa koneellinen jäähdytys on ainoa toimiva vaihtoehto. Toimivien ja laadukkaiden jäähdytysjärjestelmien rakentamiseen ja korjauksiin tulee saada yhteiskunnalta taloudellista tukea.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

Toimiva viranomaisyhteistyö sekä vastuiden selkeä määrittely on edellytys valmiuden ja varautumisen parantamiselle. Pitkän aikavälin suunnittelussa korostuvat rakennetun ympäristön ratkaisut. Toimintasuunnitelmassa ei tuoda esiin yhdyskuntasuunnittelun keinoista rakennussjärjestystä ja rakentamistapaohjeita, jotka ovat kaavoitusta täydentäviä ja kunnissa laajasti käytettyjä välineitä. Niiden avulla voidaan ohjata mm. rakennusten ja pihojen toteutusta, viher- ja varjostusratkaisuja sekä rakennusten yllämpenemisen torjuntaa. Samoin maankäyttösopimukset sekä tontinluovutusperiaatteet ja ehdot jäävät puuttumaan suunnitelmasta, vaikka ne ovat kunnille keskeisiä yhdyskuntasuunnittelun toimeenpanovälineitä. Näiden keinojen huomioiminen vahvistaisi suunnitelman vaikuttavuutta ja mahdollisten toimenpiteiden käytännön toteuttamiskelpoisuutta paikallistasolla.

Erilaisten viilennysratkaisujen, kuten kaupunkivihreän ja muiden luontopohjaisten ratkaisujen tuomia mahdollisuuksia tulisi hyödyntää tehokkaasti. Passiivisia viilennyskeinoja tulisi edistää jo maankäytön suunnittelussa. Rakennukset tulisi sijoittaa tontille, niin että luontaiset viilennysvaikutukset (esim. maaston olosuhteet) hyödynnetään tehokkaasti. Yli 45 000 asukkaan kunnat joutuvat nykyisin tekemään erillisen lämmitys- ja jäähdytysuunnitelman (osana energiatehokkuusdirektiivin toimeenpanoa), jossa käsitellään erilaisia jäähdytysratkaisuja. Esim. hukkakylmän hyödyntäminen olisi yksi näistä keinoista.

Koneellisen jäähdytyksen tulisi olla passiivisten ja luontopohjaisten ratkaisujen täydentäjä ja keskittyä erityisesti niihin kohteisiin, joissa ei ole mahdollista (jälkikäteen) lisätä viilennystä muilla keinoin. Joissain tapauksissa koneellisen jäähdytyksen asentaminen, erityisesti riskiryhmien suojaamiseksi, on kuitenkin tehokkain toimenpide helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi. Tähän tulisi olla mahdollista saada yhteiskunnalta taloudellista tukea.

9 Työterveys ja työsuojelu

-

10 Seuranta ja arviointi

Kansallisen seurantaryhmän perustaminen on kannatettava ehdotus. Seurantaryhmä voisi arvioida ja jatkokehittää eri toimijoille ns. toimintakortteja, joita eri tahot voisivat käyttää omien varautumissuunnitelmiansa pohjana.

11 Toimenpiteet

Kunnat omistavat merkittävän osan julkisista kiinteistöistä sekä vuokra-asunnoista Suomessa. Helteen terveyshaittojen ehkäisyssä tullaan tarvitsemaan erityisesti riskiryhmien suojaamiseksi tehokas koneellinen jäähdytysjärjestelmä. Laadukkaasti toteutetut järjestelmät tarkoittavat merkittäviä investointeja sekä uusiin asuntorakentamisen hankkeisiin ryhtyvillä, yksityisten kiinteistöjen omistajille, että kunnille kiinteistöjen omistajina.

Kuntakiinteistöjen jäähdytysjärjestelmien - kuten muidenkin kiinteistöjen- vaatimat investoinnit toteutuvat todennäköisemmin, mikäli niihin on saatavilla tukea ja avustuksia. Peruskorjausten verovähennykset tulisi ulottaa myös yleishyödyllisille kuntien konsernien vuokratalo-yhtiöille ja tehokkaan viilennyksen investointitukea tulisi olla tarjolla myös kuntien konsernien taloinvestointeja toteuttaville vuokratalo-yhtiöille.

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

-

Yleisiä huomioita

Toimintasuunnitelma on melko raskaslukuinen. Osa ehdotuksista ja huomioista on suunnitelmassa useassa kohdassa. Harkittavaksi, voisiko suunnitelmaa hiukan tiivistää ja keventä, sekä voisiko dokumentissa olla sisäisiä viittauksia. Tällöin samaa asiaa ei tarvitse toista useassa luvussa.

Mäntynen Kaisa
Suomen Kuntaliitto ry